

Nr 133

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1959: 517) om förlängning av tiden för vissa servitut, m.m.; given Stockholms slott den 1 oktober 1971.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden, föreslå riksdagen att bifalla det förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

CARL GUSTAF

INGEMUND BENGTTSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att vissa tidsbegränsade norrländska skogs-servitut som förlängts vid flera tillfällen nu slutgiltigt skall avvecklas.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1946: 741) om förlängning av tiden för vissa servitut

Härigenom förordnas, att 3 § lagen (1946: 741) om förlängning av tiden för vissa servitut skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.

Nämnd varom i 2 § sägs skall bestå av tre ledamöter och tillsättas för område, som Konungen bestämmer. Ledamöterna, av vilka en tillika skall vara ordförande i nämnden, utses av Konungen. För envar av ledamöterna förordnas en suppleant.

Nämnd varom i 2 § sägs skall bestå av tre ledamöter och tillsätts för område som Konungen bestämmer. Ledamöterna, av vilka en tillika skall vara ordförande i nämnden, utses av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer. För envar av ledamöterna förordnas en suppleant.

Har inom nämnden var ledamot sin mening och kunna ej två meningar sammanjämkas, gälle ordförandens.

Mot nämndens beslut må talan icke föras.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1959: 517) om förlängning av tiden för vissa servitut

Härigenom förordnas, att 1 och 3 §§ lagen (1959: 517) om förlängning av tiden för vissa servitut skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Är servitut, som innefattar rättighet till skogsfång eller mulbete och som gäller till förmån för fastighet inom Gävleborgs, Väster- norrlands, Jämtlands, Västerbot- tens eller Norrbottens län, begrän-

Är servitut, som innefattar rättighet till skogsfång eller mulbete och som gäller till förmån för fastighet inom Gävleborgs, Väster- norrlands, Jämtlands, Västerbot- tens eller Norrbottens län, begrän-

(Nuvarande lydelse)

sat till viss tid, minst femton år, eller till fastighetsägarens livstid, och utgår giltighetstiden före den 1 januari 1972, skall servitutet likväl bestå intill nämnda dag. Förlängning av servitutstiden inträder dock ej med mindre servitutet allttjämt utövas. Ej heller förlänges tiden, om servitutet tillkommit eller blivit på angivet sätt tidsbegränsat först efter den 31 december 1946.

(Föreslagen lydelse)

sat till viss tid, minst femton år, eller till fastighetsägarens livstid, och utgår giltighetstiden före den 1 januari 1974, skall servitutet likväl bestå intill nämnda dag. Förlängning av servitutstiden inträder dock ej med mindre servitutet allttjämt utövas. Ej heller förlänges tiden, om servitutet tillkommit eller blivit på angivet sätt tidsbegränsat först efter den 31 december 1946.

Om servitut som består vid utgången av år 1973 då allttjämt utövas och har betydelse som stöd för jordbruk på den härskande fastigheten, kan servitutets giltighetstid förlängas ytterligare, dock längst till utgången av år 1983. Fråga om förlängning prövas av nämnd som avses i 2 § på ansökan av den härskande fastighetens ägare. Sådan ansökan skall göras före utgången av år 1973.

3 §.

Nämnd varom sägs i 2 § skall bestå av tre ledamöter och tillsätts för område som Konungen bestämmer. Ledamöterna, av vilka en tillika skall vara ordförande i nämnden, utses av Konungen. För envar av ledamöterna förordnas en suppleant.

Nämnd varom sägs i 2 § skall bestå av tre ledamöter och tillsätts för område som Konungen bestämmer. Ledamöterna, av vilka en tillika skall vara ordförande i nämnden, utses av Konungen *eller myndighet som Konungen bestämmer*. För envar av ledamöterna förordnas en suppleant.

Har inom nämnden var ledamot sin mening och kunna ej två meningar sammanjämkas, skall ordförandens gälla.

Mot nämndens beslut må talan icke föras.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Har ansökan enligt 1 § andra stycket gjorts före utgången av år 1973, gäller servitutet till dess frågan om förlängning slutligt prövats.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet på Stockholms slott den 1 oktober 1971.

Närvarande: statsministern PALME, statsråden ANDERSSON, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, NILSSON, LUNDKVIST, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Bengtsson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *avveckling av vissa servitut, m. m.* och anför.

Inledning

Genom ändring år 1969 i lagen (1959: 517) om förlängning av tiden för vissa servitut fick vissa tidsbegränsade servitut, avseende rätt till skogsfång och mulbete i norrlandslänen, sin giltighetstid förlängd intill den 1 januari 1972. Lagen föregicks av en lag i ämnet år 1946 vilken medgav en giltighetstid för sådana servitut intill den 1 januari 1960. Förlängningarna föranleddes av sociala skäl.

I beslut den 6 februari 1970 uppdrog Kungl. Maj:t åt lantbruksstyrelsen och lantmäteristyrelsen att gemensamt utreda frågorna om förekomsten och utövningen av ifrågavarande servitut och om slutlig reglering av servitutens fortbestånd. I skrivelse den 19 mars 1971 avgav styrelserna förslag i ämnet.

Efter remiss har yttranden över förslaget avgetts av skogsstyrelsen — som hört skogsvårdsstyrelserna i Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län —, länsstyrelserna i Gävleborgs, Västerbottens och Norrbottens län — som hört lantbruksnämnderna och överlantmätnarna i samma län —, servitutsnämnderna, Lantbrukarnas riksförbund (LRF) och Skogsindustriernas samarbetsutskott.

Gällande bestämmelser

Lagen (1946: 741) om förlängning av tiden för vissa servitut avsåg sådana skogsfångs- och mulbetesservitut inom Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, som var begränsade till viss tid, minst 15 år, eller till servitutshavarens livstid. Utgick giltighetstiden under åren 1947—1959, skulle enligt lagen servitu-

tet bestå till den 1 januari 1960 (1 § första stycket). Detsamma gällde om servitutstiden utgått under åren 1940—1946 men servitutet alltjämt utövades vid 1946 års utgång (1 § andra stycket). Lagen innehöll vidare regler om ersättning och om verkan i sakrättsligt hänseende av att servitutstiden förlängts. För prövning av ersättningsfrågor tillsatte Kungl. Maj:t tre servitutsnämnder, en för Norrbottens län, en för Västerbottens län och en för de övriga länen. Servitutsnämnd består av tre ledamöter, varav en är ordförande. Ledamot och suppleant för envar av dem utses av Kungl. Maj:t (3 § första stycket).

1959 års lag innebär efter 1969 års ändring (prop. 1969: 133, 3LU 1969: 58, rskr 1969: 343) att tiden för de skogsservitut, vilkas ordinarie giltighetstid löper ut under 1960-talet, förlängts till den 1 januari 1972, under förutsättning att den ordinarie giltighetstiden var bestämd till minst 15 år eller till fastighetsägarens livstid. Förlängning inträder dock endast om servitutet alltjämt utövas. Tiden förlängs inte, om servitutet tillkommit eller tidsbegränsats efter år 1946. Dessutom innebär lagen att de servitut, vars giltighetstid förlängts till den 1 januari 1960 genom 1946 års lag, också fått fortsatt giltighetstid till den 1 januari 1972 (1 § och övergångsbestämmelserna). Ersättning skall betalas av servitutshavaren, om den besvärade fastigheten tillskyndas olägenhet av någon betydelse genom förlängningen (2 § första stycket). Ersättningsfrågor prövas av servitutsnämnd (2 § andra stycket och 3 §). Servitutsnämnderna är identiska med de nyss nämnda servitutsnämnderna för prövning av ersättningsfrågor (kungörelsen (1959: 518) rörande tillämpning av lagarna den 6 december 1946 (nr 741) och den 4 december 1959 (nr 517) om förlängning av tiden för vissa servitut). Anspråk på ersättning skall framställas hos nämnden inom ett år från det förlängningen inträtt (2 § andra stycket). Ledamot och suppleant i servitutsnämnd utses av Kungl. Maj:t (3 § första stycket). Har ersättning i anledning av förlängning som skett enligt 1946 års lag bestämts att utgå i form av avgäld, skall beslutet därom lända till efterrättelse också med avseende på förlängning enligt 1959 års lag, om inte servitutsnämnden på ansökan föreskriver annat. Sådan ansökan skall göras inom ett år från det den nya förlängningen inträtt (övergångsbestämmelserna). När servitutstid förlängts enligt lagen, gäller servitutet som om det hade intecknats den dag, från vilken förlängningen är att räkna (7 §).

Lantbruksstyrelsens och lantmäteristyrelsens utredning

Styrelsernas förslag grundar sig på en undersökning om förekomsten av tidsbegränsade skogsservitut som genom styrelsernas försorg verkställdes under hösten 1970 genom särskilda utredningsmän¹. Undersök-

¹ Lantbruksdirektören Gunnar Hansson och överlantmätaren Nils Kvarby båda i Västerbottens län.

ningen har gått till så att 20 skogsbolag och andra större skogsmarksinnehavare i de fem norrlandslänen tillfrågats om förekomsten av tidsbegränsade skogsfångs- och mulbetesservitut som besvärar uppgiftslämnarens marker.

Utredningsmännen har även haft överläggningar med företrädare för Svenska Cellulosa AB och Mo och Domsjö AB, vilka bolag är de största skogsmarksägarna i länen. Vidare har skriftlig förfrågan om förekomsten av tidsbegränsade skogsservitut som besvärar enskild mark tillställts de fem berörda skogsvårdsstyrelserna, sju provins- eller länsförbund av Riksförbundet Landsbygdens folk och sju skogsägareföreningar. Dessutom har uppgift inhämtats om servitut som prövats av servitutsnämnd för fastställande av ersättning i samband med förlängning av giltighetstiden enligt 1946 och 1959 års lagar. Enligt undersökningen har genom markägare redovisats sammanlagt 936 servitutshavare, medan antalet servitutshavare enligt servitutsnämndernas akter är 745. Förklaringen härtill kan enligt utredningsmännen vara att bolagen i sina uppgifter tagit med servitut vilkas giltighet gått ut men som fortfarande med bolagets tillåtelse utövas utan att de behandlats vid servitutsnämnd. Det största antalet servitutshavare har redovisats för Västernorrlands län. För Gävleborgs län har inte redovisats något servitut.

Med de inhämtade förteckningarna över servitutshavare som grund har utredningsmännen undersökt hur servituten utövas. Vid undersökningen har medverkat lantbruksdirektören, överlantmätaren och vissa representanter för lantbruksnämnden och länslantmäterikontoret i resp. län liksom kommunala förtroendemän. I betydande utsträckning har kontakt tagits per telefon med servitutshavare. Detta gäller samtliga servitutshavare som vid undersökningen uppgetts utöva servitutet och som varit anträffbara med telefon. Undersökningen har visat att det endast är 285 servitut som alltjämt utövas till någon del, motsvarande ungefär 30 % av antalet servitutshavare enligt markägaruppgifterna. Procentandelen är betydligt högre för Norrbottens län än för övriga län. Utredningsmännen uttalar att även om den verkställda undersökningen ur den enskildes synpunkt aldrig kan bli helt invändningsfri, så utgör den i alla fall en genom officiella organ och med rimlig arbetsinsats gjord bedömning av hur många servitutshavare som alltjämt utövar servitut.

Servitutshavarna har i samband med undersökningen tillfrågats om de anser att servitutet har påtaglig eller ringa betydelse för dem själva. I 124 fall eller 44 % av hela antalet har uppgetts att servitutet har ringa betydelse. I övriga 161 fall eller 56 % av hela antalet anser servitutsutövarna att servitutet har påtaglig betydelse åtminstone till någon del eller i något hänseende. Bedömningen avser främst rätten till brännved och hänförs sannolikt inte till virkets rotvärde — som

anses obetydligt — utan till uppfattningen att det över huvud taget kan vara svårt att få tillgång till brännved på annat sätt. I de fall servituten innefattar rätt till husbyggnadsvirke, anses detta förhållande ofta ha påtaglig betydelse. Rätten till småvirke, dvs. hässje- och stängselvirke, tillmäts i allmänhet ringa eller ingen betydelse. Rätten till mulbete och slätter, vilken sistnämnda nyttighet inte omfattas av 1946 eller 1959 års förlängningslagar, anses oftast helt sakna betydelse för innehavaren.

Utredningsmännen har även redovisat uppgifter om den typ av fastighet till vars förmån servitutet gäller (jordbruksfastighet, annan fastighet eller fritidsfastighet) och om servitutsutövarens eventuella bosättning på fastigheten i fråga. Uppdelningen har gjorts på grundval av fastighetens användning, oavsett hur den är taxerad. Undersökningen visar att 70 % av fastigheterna är jordbruksfastigheter som bebos av ägarna. Utredningsmännen redovisar även arealfördelningen för samtliga servitutsutövares brukningsenheter eller fastigheter. Uppgifterna har hämtats från 1969 års lantbruksregister i den mån brukningsenheterna finns med där och i övrigt från 1970 års fastighetstaxeringslängd. Det framgår att 42 % (i Norrbottens län 73 %) har en åkerareal av högst två hektar och 60 % en skogsmarksareal av högst tio hektar.

Beträffande de brukningsenheter som återfinns i lantbruksregistret har undersökning gjorts om åldern hos servitutsutövarna, varav framgår att medelåldern är relativt hög.

Utredningsmännen anser att den bedömning som gjorts på grundval av servitutsutövarnas uppgifter sannolikt innebär en viss uppvärdering av servitutens betydelse.

Enligt utredningsmännen visar undersökningsresultatet att de tidsbegränsade skogsservituten inte har någon ekonomisk betydelse i vederbörande bemärkelse för servitutsutövarna annat än i undantagsfall. Rätten till husbyggnadsvirke torde dock speciellt i Norrbottens län alltså kunna ha viss ekonomisk betydelse. Det är oftast inte lönsamt att anskaffa skogsprodukter genom utövande av servitut på grund av spridda virkesuttag, stora avstånd, små kvantiteter och en krånglig administration med uttag efter anvisning. Den tekniska utvecklingen leder samtidigt till att behovet av servitutsprodukter för fastigheternas eget bruk minskar efter hand (cl- eller oljeldning, plåttak, trådstängsel etc.) och virkesuttag för avsalu ingår inte i servitutsbegreppet.

Även på annat sätt minskar enligt utredningsmännen de tidsbegränsade servitutens betydelse som stöd för jordbruk. Av de 285 härskande fastigheterna kan ungefär 70 % betecknas som jordbruksfastigheter, emedan där alltså bedrivs någon form av jord- eller skogsbruk. En mindre del av dem bebos dock ej av ägaren. Övriga fastigheter har definitivt övergått till att utgöra bostads- eller fritidsfastigheter. Sannolikt kommer denna utveckling att fortsätta under 1970-talet. Den

innebär att antalet utövade servitut minskar efter hand, samtidigt som de kvarstående servituten i allt mindre omfattning kommer att fylla sin ursprungliga uppgift som stöd för småjordbruket.

Utredningsmännen framhåller att från de tjänande fastigheternas synpunkt leder den tekniska utvecklingen inom skogsnäringen till dels ökade svårigheter att över huvud taget anvisa lämpliga virkesuttag för servitutsutövarna och dels, i de fall detta är möjligt, till ökade kostnader för tillgodoseendet av servitutsbehoven. De tidsbegränsade skogsservituten — liksom för övrigt skogsservituten i allmänhet — hör inte hemma i ett modernt skogsbruk.

På grund av vad som kommit fram vid undersökningen anser utredningsmännen att tillräckliga skäl inte föreligger att genomföra en ny generell förlängning av de tidsbegränsade skogsservituten efter 1971 års utgång. För att utvecklingen av de tidsbegränsade skogsservituten skall kunna ske under smidiga former och med hänsyn främst till förhållandena i Norrbottens län, förordar utredningsmännen emellertid vissa övergångsregler av i huvudsak följande innebörd. Servitut som allttjämt utövas och har betydelse som stöd för jordbruk på den härskande fastigheten skall gälla ytterligare två år eller intill den 1 januari 1974. Om prövning av visst servitut påkallas hos servitutsnämnden under angiven tid, skall nämnden kunna förlänga servitutet ytterligare viss tid, högst tio år. Förutsättningen för sådan förlängning skall vara att servitutet fortfarande utövas och har betydelse som stöd för någon form av jordbruk på den härskande fastigheten. Servitutsnämnden skall också på begäran pröva frågan om ersättning för servitutet.

Utredningsmännen har övervägt om det för förlängning av servitut enligt övergångsreglerna bör krävas viss minimiareal åker på den härskande fastigheten, exempelvis två hektar. En sådan arealgräns skulle uppenbarligen kunna föranleda praktiska svårigheter vid tillämpningen, bl. a. med hänsyn till flytande ägoslagsgränser i berörda bygder. Av undersökningen framgår beträffande den ungefärliga arealfördelningen hos de fastigheter vars innehavare allttjämt utövar tidsbegränsat servitut att inte mindre än 120 fastigheter eller 42 % av hela antalet omfattar högst två hektar åker eller ingen åker alls. I Norrbottens län är inslaget av härskande fastigheter av denna typ relativt sett betydligt större. Med hänsyn härtill kan det enligt utredningsmännens mening knappast komma i fråga att i övergångsreglerna tillämpa minimiarealen två hektar eller någon annan arealgräns för åkerinnehavet på den härskande fastigheten. Det förefaller också bäst överensstämja med de tidsbegränsade servitutens syfte att vid prövningen enligt övergångsreglerna ställa små krav på jordbrukens storlek. Småjordbruk som övergått att vara fritidsfastigheter bör dock ej kunna accepteras som härskande fastigheter i fortsättningen, oavsett deras ägoslagssammansättning. Om jordbruksdriften i stor utsträckning nedlagts bör fas-

tigheten dock kunna accepteras, om ägaren bor kvar och är sysselsatt i eget skogsbruk. Likaså bör det förhållandet att ägaren har sin huvudsakliga sysselsättning utanför fastigheten självfallet inte innebära hinder för förlängning. Frågan om tidsbegränsat servituts betydelse som stöd för någon form av jordbruk bör sålunda prövas från fall till fall.

Lantbruksstyrelsen och lantmäteristyrelsen har biträtt de av utredningsmännen framlagda synpunkterna och förslagen.

Remissyttrandena

Samtliga remissinstanser anser att förekomsten och utövningen av de tidsbegränsade skogsservituten i Norrland nu utretts så att en slutlig reglering av frågan om servitutens fortbestånd är möjlig. Remissinstanserna delar utredningens uppfattning att de tidsbegränsade skogsservituten nu slutgiltigt bör avvecklas. Så gott som samtliga remissinstanser förordar eller vill ej motsätta sig övergångsregler av i huvudsak det innehåll som utredningen föreslagit.

För en omedelbar avveckling när nuvarande förlängningstid utgår den 1 januari 1972 uttalar sig *länsstyrelsen i Norrbottens län, servitutsnämnden för Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län* och *Skogsindustriernas samarbetsutskott*.

I samband därmed framhåller *länsstyrelsen i Norrbottens län* att samhället bör kunna kompensera eventuella negativa konsekvenser av att servituten upphör vid utgången av år 1971 genom tillämpning av annan mera generellt verkande sociallagstiftning. En sådan lösning bör enligt länsstyrelsen även eftersträvas med hänsyn till att nu gällande skyddsregler till förmån för skogsservituten faller bort den 1 januari 1972 när fastighetsbildningslagen och jordabalken träder i kraft. *Servitutsnämnden för Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län* vill i andra hand, med hänsyn till att frågan om servitutens fortbestånd vid tidigare lagstiftning i ämnet synes ha sammankopplats med den pågående jordbruksrationaliseringen, inte avvisa tanken på en förlängning av servituten i huvudsak efter de av utredningen angivna riktlinjerna. För att utövning av jordbruk skall kunna anses föreligga torde det inte vara tillräckligt med odling av en trädgårdstappa. Men i övrigt bör man enligt servitutsnämnden inte uppställa för stora anspråk. Beträffande bostadsfastigheterna kan undantag i en del fall kanske vara motiverat av sociala skäl, exempelvis när fastigheten bebos av en ålderstigen ägare. Servitutsnämnden ifrågasätter om inte en lagstiftning om ytterligare förlängning av de tidsbegränsade servituten bör kunna begränsas till rättigheterna till vedbrand och husbyggnadsvirke. Den av utredningen föreslagna speciella förlängningstiden om högst tio år synes förutsätta en prövning i det särskilda fallet om och när den härs-

kande fastigheten kan bli föremål för fastighetsreglering. Eftersom en sådan bedömning ofta torde bli vansklig, anser servitutsnämnden det vara lämpligare med en enhetlig förlängningstid, exempelvis till den 1 januari 1980.

Även *Skogsindustriernas samarbetsutskott* anser utredningens förslag till övergångsbestämmelser vara i huvudsak godtagbart, om man stannar för en förlängning av servituten. Enligt utskottet bör förlängningen dock omfatta endast rätten till vedbrand och byggnadsvirke, eftersom de övriga rättigheter som servituten avser helt saknar praktisk betydelse. Som ytterligare villkor bör enligt utskottet uppställas att den härskande fastigheten inte har tillgång till husbehovsskog på egen mark. Vidare bör det klart utsägas att de servitut, vars giltighetstid förlängs, inte skall ha någon särställning i förhållande till övriga servitut vid fastighetsreglering eller upphörande enligt fastighetsbildningslagen.

Servitutsnämnden för Västerbottens län föreslår en första övergångstid på fem år för alla utövade servitut. Sådan förlängning bör tillåtas under oförändrade villkor och för det pris som redan bestämts för varje servitut. Frågan om servitut utövas eller inte bör prövas mycket liberalt och till de härskande fastigheternas förmån. Bl. a. bör utövandet inte anses ha upphört bara därför att ved och virke inte tagits ut under ett par år, eftersom skälen därtill kan vara av många slag. Efter en sådan generell förlängning kan det vara befogat med en individuell förlängning på ytterligare fem år efter de principer utredningen föreslagit. Här kan det finnas skäl att endast jordbruk — med en även härvidlag liberal tolkning — får möjlighet till förlängning.

Departementschefen

Servitut som innefattar rätt till skogsfång eller mulbete på skogsmark (skogsservitut) bildades tidigare i ganska stor utsträckning, särskilt i Norrland. I en del fall gäller de av ålder och i andra fall har de bildats vid laga jorddelning. De flesta har emellertid kommit till genom avtal. De tidsbegränsade skogsservituten utgör en mindre del av det totala antalet skogsservitut. De är i princip underkastade samma regler som gäller för skogsservitut i allmänhet. Den 1 januari 1972 träder fastighetsbildningslagen (1970: 988) och den nya jordbalken i kraft. Servitut som avser skogsfång får inte bildas genom fastighetsreglering (7 kap. 2 § första stycket fastighetsbildningslagen). Vidare får sådana servitut liksom servitut avseende bete upphävas genom fastighetsreglering, även om de allmänna förutsättningarna för ändring av servitut inte föreligger (15 § lagen (1970: 989) om införande av fastighetsbildningslagen). Det blir efter jordbalkens ikraftträdande

inte heller möjligt att avtala om servitut som avser rätt till skogsfång eller bete (14 kap. 4 § jordabalken).

Enligt lagen (1959: 517) om förlängning av tiden för vissa servitut har vissa tidsbegränsade norrländska skogsservitut, som enligt en lag från år 1946 i samma ämne förlängts till den 1 januari 1960, ytterligare förlängts, först till den 1 januari 1970 och genom lagändring år 1969 till den 1 januari 1972. Sistnämnda förlängning skedde sedan 1969 års riksdag uttalat sig för en generell förlängning av de ifrågavarande servituten. I den proposition som låg till grund för sistnämnda förlängning (prop. 1969: 133 s. 13) framhöll jag att 1959 års lag, liksom 1946 års lag i samma ämne, var avsedd som ett provisorium till dess det ifrågavarande fastighetsbeståndet genom sammanslagningar eller på annat sätt fått en sådan struktur att servituten i stort sett spelat ut sin roll. På grundval av en vid årsskiftet 1968—69 gjord undersökning uppskattades antalet tidsbegränsade skogsservitut till omkring 1 000. Undersökningen gav emellertid inte något besked om hur många av dessa servitut som alltjämt utövades. I överensstämmelse med vad som uttalats av 1969 års riksdag borde därför den ordning som gällde enligt 1959 års lag bestå ytterligare två år till den 1 januari 1972. Jag förutskickade att jag senare skulle återkomma med förslag till slutlig lösning av frågan om servitutens fortbestånd.

Lantbruksstyrelsen och lantmäteristyrelsen har under år 1970 gemensamt utrett frågan om förekomsten och utövningen av berörda skogsservitut och frågan om en slutlig reglering av servitutens fortbestånd. Av utredningen framgår klart att servitutens betydelse numera har avtagit starkt. En undersökning från år 1946, som låg till grund för den första förlängningslagen, tydde på att minst 2 000 tidsbegränsade skogsservitut utövades. Det totala antalet aktuella servitut är enligt den nu gjorda utredningen 936. Den närmare undersökning som gjorts på fältet visar att det endast är 285 av dessa servitut som alltjämt faktiskt utövas till någon del. Även om fältundersökningen inte är helt exakt, ger utredningen dock vid handen att frågan om slutlig reglering av de tidsbegränsade skogsservituten endast gäller omkring 300 servitut. Enligt servitutshavarna själva har endast omkring hälften av dessa servitut påtaglig betydelse till någon del eller i något hänseende. Med hänsyn till den pågående strukturrationaliseringen inom jordbruket och den förhållandevis höga medelåldern hos servitutshavarna torde enligt min uppfattning kunna förväntas att flertalet av de berörda servitutshavarna, som oftast innehar små jordbruksfastigheter, inom en relativt kort tidsrymd kommer att upphöra med jordbruksdriften. Jag delar utredningens och remissinstansernas uppfattning att de tidsbegränsade skogsservituten inte längre har ekonomisk betydelse i vedertagen bemärkelse för servitutsutövarna annat än i undantagsfall. Servituten hör som påpekats av utredningen inte hemma i mo-

dernt skogsbruk. Servitutsbelastning kan också stundom försvåra en önskvärd fastighetsrationalisering. Det föreligger därför inte i och för sig tillräckliga skäl att genomföra en ny generell förlängning av ifrågasvarande servitut efter 1971 års utgång. Även med hänsyn till vad jag tidigare sagt om fastighetsbildningslagens och jordabalkens bestämmelser om servitut avseende skogsfång, synes det lämpligt att de tidsbestämda norrländska skogsservituten nu avvecklas.

Avvecklingen bör emellertid ske under så smidiga former som möjligt och med vederbörlig hänsyn till de äldre servitutshavare med små fastigheter, för vilka möjligheten att utnyttja brännveds- och husbyggnadsvirkesservitut alltjämt har ekonomisk betydelse. Jag förordar därför att övergångsbestämmelser meddelas av i huvudsak det innehåll utredningen föreslagit. I den mån servituten skall kunna förlängas, bör det sålunda i princip ske efter individuell prövning i varje särskilt fall. För att en sådan ordning praktiskt skall kunna genomföras synes emellertid först böra ske en allmän förlängning av giltighetstiden på förslagsvis två år.

För den generella förlängningen bör enligt utredningen — utöver de i 1959 års lag upptagna villkoren — krävas att på den härskande fastigheten alltjämt utövas jordbruk i någon form och att servitutet har betydelse som stöd för jordbruket. Servitutsnämnden för Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län och Skogsindustriernas samarbetsutskott har ansett att förlängningen kan begränsas till att omfatta endast rätten till vedbrand och byggnadsvirke. Av utredningen framgår att i de flesta fall, där servitutet alltjämt utövas, detta har betydelse för jordbruket på den härskande fastigheten. Att genom en enkel och praktisk lagregel från den föreslagna generella tvåårsförlängningen undanta servitut som utövas men saknar egentlig betydelse för jordbruket på den härskande fastigheten torde möta vissa svårigheter, allrahelst som avgörandet i första hand kommer att överlämnas till servitutshavarens bedömande. Även om rättigheternas värde numera väsentligen ligger i rätten till vedbrand och husbyggnadsvirke, anser jag inte att nu föreslagna förlängning av rättigheterna bör begränsas till dessa nyttigheter, eftersom eventuellt utnyttjade rättigheter till skogsfång i övrigt ändå knappast kan anses innebära något större men för den besvärade fastigheten. Jag anser det därför mest ändamålsenligt att för den generella förlängningen inte ställa upp andra förutsättningar än de som gäller enligt 1959 års lag. Däremot anser jag i likhet med utredningen att för den individuella förlängningen efter år 1973 bör kunna krävas, förutom att servitutet alltjämt utövas, att det har betydelse för jordbruket på den härskande fastigheten. Individuell förlängning bör kunna medges längst intill den 1 januari 1984. Vid denna tidpunkt kommer således de sista tidsbegränsade skogsservituten att upphöra. Frågan om ytterligare förlängning bör prövas av servituts-

nämnd. För att servitutet skall bli gällande efter år 1973 bör krävas att servitutshavaren senast den 31 december 1973 gjort ansökan härom hos servitutsnämnd. Har ansökan om förlängning skett hos servitutsnämnd före utgången av år 1973, skall givetvis servitutet gälla tills vidare intill dess frågan blivit slutligt avgjord. Jag förutsätter att bl. a. lantbruksnämnderna i de berörda länen skall kunna hjälpa till med att informera de berörda servitutshavarna om de nya bestämmelserna.

Med anledning av vad en remissinstans anmärkt om förlängningstidens längd bör påpekas att den omständigheten att ett servitut förlängts inte torde utesluta att servitutet upphävs i samband med fastighetsreglering.

Jag vill slutligen i detta sammanhang ta upp en delegeringsfråga. Departementsutredningen har i PM nr 122 i juli 1970 föreslagit att utseendet av ledamot i servitutsnämnd inte skall som f. n. vara förbehållet Kungl. Maj:t utan kunna delegeras till myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Jag ansluter mig till detta förslag. Samma ordning gäller f. ö. för utseende av ledamot i arrendenämnd (3 § första stycket lagen (1970: 998) om arrendenämnder och hyresnämnder). Delegeringen föranleder ändring i 3 § i 1946 och 1959 års lagar.

Under åberopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att antaga inom jordbruksdepartementet upprättade förslag till

1) *lag om ändring i lagen (1946: 741) om förlängning av tiden för vissa servitut,*

2) *lag om ändring i lagen (1959: 517) om förlängning av tiden för vissa servitut.*

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

